

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ 2 (3) 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРЬ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

ISSN: 2181-1342 (Online)

Сайт: <https://scienceproblems.uz>

DOI: 10.47390/1342V3I2Y2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 2 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети.

ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот

технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

“Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй.

Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Полвонов Козимбек Наимович

ҚАШҚАДАРЁ ВИЛОЯТИ ШАҲАРЛАРИ КЛАССИФИКАЦИЯСИДАГИ ЎЗГАРИШЛАР (1970-2022 йиллар) 7-13

Махмудова Азизахон Носировна

ПАЛЕОЛИТШУНОСЛИК СОҲАСИ РИВОЖЛАНИШИДА Р. Х. СУЛЕЙМАНОВ
ТАДҚИҚОТЛАРИНИНГ ЎРНИ 14-21

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Kurpayanidi Konstantin Ivanovich

MODERN DIGITALIZATION: PRIORITIES AND PROSPECTS IN THE CONTEXT OF ECONOMIC
TRANSFORMATION 22-28

Паязов Мурод Максудович

ДАВЛАТ ХУСУСИЙ ШЕРИКЧИЛИГИ АСОСИДА ТЕМИР ЙЎЛ ХИЗМАТЛАРИНИ
РИВОЖЛАНТИРИШДА: МУАММО ВА ЕЧИМЛАР 29-37

Шохўжаева Зебо Сафоевна

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА СУВТЕЖАМКОР СУФОРИШ УСУЛЛАРИНИ ҚЎЛЛАШНИНГ
САМАРАДОРЛИГИ 38-45

Asamxodjayeva Shoira Shukurullayevna

INSON KAPITALI RIVOJIGA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR 46-50

Элбоев Бобур Ботирович

ТИЖОРАТ БАНКЛАРИДА САВДОНИ МОЛИЯЛАШТИРИШДА БАНК КАФОЛАТИ ВА
ЗАХИРА АККРЕДИТИВНИНГ ҚЎЛЛАНИЛИШИ 51-60

Ermatov Akmaljon Akbaraliyevich

O'ZBEKISTONDA MOLIVAVIY BOSHQARUV TIZIMINI RIVOJLANTIRISH 61-68

Абдуқулова Дилноза Абдукадировна

АГРАР СОҲА ЎСИШИНИ МАКРОИҚТИСОДИЙ КЎРСАТКИЧЛАРГА ТАЪСИРИНИ
СТАТИСТИК ЎРГАНИШ 69-74

Qudbiyev Nodir Tohirovich, Tojimatov Abdumutalibjon Abduqayumovich

KORXONALARNING TIJORAT BANKLARI BILAN O'ZARO MUNOSABATLARI TIZIMINI
TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI 75-84

Rasulova Shaxnoza Xatamovna

XARAJATLAR HISOBINI TASHKIL ETISH VA TASNIFLASHNING IQTISODIY ANAMIYATI ..85-93

Болтаев Нурали Шираматович

АГРАР ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ТАЙЁРЛАНАЁТГАН КАДРЛАРНИ МЕҲНАТ
БОЗОРИДА РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШ ЙЎЛЛАРИ 94-103

09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ*Tulaganov Muminjon Taxtamuratovich*JAMIYATDA FUQAROLARNING HUQUQIY -SIYOSIY ONGINING YUKSALTIRISHDA
ETNOMADANIY OMILLARNING O'RNI .....104-109*Aripov Alisher Abdumalikovich*YOSHLAR MA'NAVIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA MILLIY VA DINIY BAG'RIKENGLIKNING
O'RNI .....110-117*Xabib Sattorov*

TASAVVUF TA'LIMOTIDA SHARIAT, TARIQAT, MA'RIFAT, HAQIQAT BOSQICHLARI 118-123

Турсинбой Султонов

ИСТЕЪДОДНИНГ ИККИ МУҲИМ ТОМОНИ 124-132

Сафаров Улуғбек Турсунович

МАДАНИЙ ЖАРАЁНЛАР ТРАНСФОРМАЦИЯСИНING ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ 133-138

10.00.00 - ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ*Бектурсынова Айсултан Марат кызы*М.М. БАХТИН КАК ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ЯЗЫКОВАЯ ЛИЧНОСТЬ УЧЕНОГО-ФИЛОЛОГА
ФИЛОСОФСКОГО ТИПА .....139-145*Назарова Сайёра Азимжановна*ЎЗБЕК ТИЛИДАГИ ИРРИГАЦИЯ ВА МЕЛИОРАЦИЯ ТЕРМИНЛАРИНИ ТАРИХИЙ
БОСҚИЧЛАРИ ВА ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ .....146-151*Isroilova Manzura Jamolovna*BOSMA NASHRLARDA FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING LEKSIK-SEMANTIK
TRANSFORMATSIYASI .....152-156**12.00.00 - ЮРИДИК ФАНЛАР***Утемурастов Махмут Ажимурастович*ҲУҚУҚ ИЖОДҚОРЛИГИ ТАКОМИЛЛАШУВИГА ҲУҚУҚИЙ НИГИЛИЗМ ВА ҲУҚУҚИЙ
ИДЕАЛИЗМНИНГ ТАЪСИРИ .....157-162*Узакова Гўзал Шариповна*БАРҚАРОР ТАРАҚҚИЁТ МАҚСАДЛАРИГА ЭРИШИШДА ҚАШШОҚЛИК ВА ОЧЛИКНИ
ТУГАТИШ, СОҒЛИК ВА ФАРОВОНЛИККА ИНТИЛИШНИНГ ИЖТИМОИЙ-ҲУҚУҚИЙ
АСОСЛАРИ .....163-175*Abdixakimov Islombek Bahodir o'g'li*

SUG'URTA FRANSIZASI VA UNING TURLARI HAQIDA 176-180

13.00.00 - ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ*Мамадалиева Нилуфар Баҳодировна*ЎҚУВ ФАНЛАРИ ТАЯНЧ ТУШУНЧАЛАРНИ ЎҚИТИШ ОРҚАЛИ БОШЛАНҒИЧ
СИНФ ЎҚУВЧИЛАРНИНГ ОҒЗАКИ НУТҚ ВА ФИКРЛАШ ФАОЛИЯТИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 181-185

08.00.00 – Иқтисодиёт фанлари

Asamxodjayeva Shoira Shukurullayevna
ТМИ, “Baholash ishi va investitsiyalar”
kafedrası katta o‘qituvchisi

INSON KAPITALI RIVOJIGA TA’SIR QILUVCHI OMILLAR

Аннотация. Maqolada inson kapitaliga investitsiya kiritishning mohiyati hamda inson kapitalini shakllantirish va rivojlantirishga ta’sir etish omillari, shuningdek ularning tarkibi o‘rganilgan. Asosiy omillardan biri sifatida ta’lim tizimi orqali inson kapitalini rivojlantirish yo‘nalishlari keltirilgan.

Калит so‘zlar: inson kapitali, intellektual kapital, investitsiya, ta’lim, mehnat bozori, daromad, samaradorlik, sog‘liqni saqlash tizimi, ilm-fan, kasb-hunar.

Асамходжаева Шоира Шукуруллаевна
старший преподаватель кафедры
«Оценочное дело и инвестиции» ТФИ

ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА РАЗВИТИЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА

Аннотация. В статье рассматриваются сущность инвестирования в человеческий капитал и факторы, влияющие на формирование и развитие человеческого капитала, а также их состав. Представлены направления развития человеческого капитала через систему образования, что является одним из основных факторов.

Ключевые слова: человеческий капитал, интеллектуальный капитал, инвестиции, образование, рынок труда, доход, производительность, система здравоохранения, наука, профессия.

Asamxodjaeva Shoira
Senior teacher, Tashkent Institute of Finance

FACTORS AFFECTING THE DEVELOPMENT OF HUMAN CAPITAL

Abstract. The article examines the essence of investing in human capital and factors affecting the formation and development of human capital, as well as their composition. The directions of development of human capital through the education system are presented, which is one of the main factors.

Key words: human capital, intellectual capital, investment, education, labor market, income, productivity, healthcare system, science, profession.

<https://doi.org/10.47390/1342V3I2Y2023N6>

Innovatsion iqtisodiyotda insonning bilimi nafaqat uning shaxsiy mulki, balki mamlakat taraqqiyotini belgilovchi asosiy iqtisodiy resursga aylanadi. Inson kapitalining sifati va samaradorligi ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot uchun strategik ahamiyatga ega bo'lib, bu uning shakllanishi, to'planishi va ayirboshlanishining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish zarurligini taqozo etadi.

Ma'lumki, so'nggi o'n yilliklarda inson kapitalining bir qancha ijtimoiy-iqtisodiy konsepsiyalari yaratilgan. Ular orasida "inson kapitali haqidagi ta'limot" (T.Shults [6], G.Bekker [3], L.Tyurov va boshqalar), shaxsga sarmoya kiritish tushunchasi (L.Tyurov, S.Boulz, M.Blaug, F.Harbison va boshqalar), "filtr nazariyasi" (P.Wiles, A.Berg) va boshqalarni sanab o'tish mumkin. Mazkur konsepsiyalarda ma'lum bir farqlar kuzatilsada, ilgari surilgan nazariya quyidagicha izohlanadi: inson kapitaliga investitsiya kiritish orqali har bir shaxs kelajakda daromadni oqilona oshishiga umid qiladi. Boshqacha qilib aytadigan bo'lsak, bugungi kunda ta'limning barcha ma'lum darajalarida inson kapitalining institutsional shakli va uni iqtisodiy shaklga aylantirish muhimligi isbot talab qilmaydigan haqiqatga aylangan [4].

2022 — 2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasiga ko'ra 4-yo'nalish "Adolatli ijtimoiy siyosat yuritish, inson kapitalini rivojlantirish" deb nomlangani ham bejizga emas [1]. Mazkur strategiyaga ko'ra har bir fuqaroga davlat hisobidan aniq kasb-hunarga o'qish imkoniyatini yaratish; kasbga o'qitish ko'lamini 2 baravar oshirib, jami 1 million nafar ishsiz fuqaroni kasb-hunarlariga o'qitish va bu jarayonda nodavlat ta'lim muassasalarining ishtirokini 30 foizga yetkazish maqsad qilib qo'yildi. Shuningdek, kadrlar buyurtmachilari takliflari asosida qabul parametrlarini 2022 yilda oshirish hamda 2022 yilda yoshlarni oliy ta'lim bilan qamrov darajasini 38 foizga yetkazish belgilandi.

Inson kapitali intellektual kapitalning ajralmas qismi bo'lib, xodimlarning bilim, malaka va qobiliyatlari to'plamidir.

Zamonaviy sharoitda intellektual kapitalning tarkibiy qismlari ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning asosiy omillari hisoblanadi. Inson kapitalini rivojlantirish nafaqat alohida bir kompaniyaning, balki butun davlatning yuqori raqobatbardoshligini ta'minlashning asosiy omilidir. Shu munosabat bilan ishchi kuchining mikro va makro darajada sifat ko'rsatkichlarini yaxshilashga alohida e'tibor qaratish lozim.

Har bir mamlakat hududining ijtimoiy hamda iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari inson kapitali yordamida yuqori bilim va texnologiya talab qiladigan sanoatni rivojlantirish istiqbollari yildan-yilga ko'proq ta'sir ko'rsatmoqda.

Inson kapitalini ma'lum bir hudud darajasida o'rganayotganda, uning alohida resurs turi sifatida inson kapitalining o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash ham dolzarb bo'lib qoladi. Ulardan asosiyarlari:

- inson kapitali muayyan shaxsning bilimi sifatida vujudga keladi va shakllanadi;
- muayyan masalalarni o'rganish uchun tabiiy qobiliyatlarning mavjudligi yoki yo'qligi hududning inson kapitalini rivojlantirish samaradorligi darajasiga alohida ta'sir qiladi;
- inson kapitali hududiy iqtisodiyotni rivojlantirish vositalaridan biri sifatida jismoniy eskirishning yo'qligi bilan tavsiflanadi.

Biroq, inson kapitali bilimlarning eskirishi bilan aloqador amortizatsiyaning mavjudligi bilan tavsiflanadi; – inson kapitalining to'planishi uzluksiz; – inson kapitalini rivojlantirishga investitsiyalar muayyan shaxsga sarmoya kiritish orqali amalga oshiriladi.

Zamonaviy sharoitda hududning inson kapitali boshqaruvning eng muhim elementlaridan biri sifatida qaraladi. Buning sababi shundaki, odamlar nafaqat resurslarni iste'mol qilish tizimini rivojlantirish, balki ishlab chiqarish, demak, yalpi hududiy mahsulot uchun ham muhim rol o'ynaydi. Inson kapitali hududiy rivojlanishning yetakchi omili sifatida ko'rib chiqilishi kerak, chunki u hudud iqtisodiyotining alohida tarmoqlarini samarali rivojlantirish imkoniyatlarini belgilaydi. Eng umumiy ma'noda inson kapitali deganda ma'lum bir faoliyat uchun bilim, ko'nikma, shaxsiy qobiliyatlar yig'indisi tushuniladi, ularni daromad bilan ta'minlaydi.

Inson kapitalining shakllanishidan butun jamiyat manfaatdor, chunki zamonaviy sharoitda u rivojlanishning asosiy zaxirasini tashkil etadi. Muayyan shaxsning bilim, qobiliyat va ko'nikmalar darajasini oshirish uning daromadlarini maksimal darajada oshirishning asosiy shartidir.

Hududiy miqyosda inson kapitalining rivojlanishi bir qator omillar bilan bog'liq. Aniqroq bo'lishi uchun inson kapitalini rivojlantirish samaradorligi darajasiga bevosita ta'sir etuvchi omillar tizimi 1-rasmda ko'rsatilgan. Rasmda keltirilgan omillar inson kapitalini shakllantirish va rivojlantirishning biologik jihatlarini ham, ijtimoiy jihatlarini ham qamrab oladi [5].

Biologik omillar	Ijtimoiy omillar
<ul style="list-style-type: none"> • umr ko'rish davomiyligi; • jismoniy qobiliyat; • sog'liqni saqlash tizimi. 	<ul style="list-style-type: none"> • ta'lim, malaka, bilim; • mehnat migratsiyasi; • ma'naviyat, madaniyat.

1-rasm. Inson kapitali rivojiga ta'sir qiluvchi asosiy omillar guruhi

An'anaviy ishlab chiqarish korxonalariga nisbatan yuqori texnologiyali tarmoqlar texnologik innovatsiyalarni yaratish va ulardan foydalanishning uzluksiz siklining natijasi bo'lgan o'ziga xos xususiyatlarga ega.

Mahalliy yuqori texnologiyalarning rivojlanishi jahon taraqqiyotidan 10-15 yilga ortda qolmoqda. Ko'pgina rivojlangan mamlakatlar sanoati oltinchi texnologik tartib darajasida, mahalliy korxonalar esa to'rtinchi va beshinchi darajalarda ishlaydi.

Hozirgi vaqtda talabalar uchun ta'lim to'g'risidagi diplom, kasbiy sertifikatlar, sertifikatlar va boshqalar mavjudligi kabi professional kapitalning institutsional shakllari katta ahamiyatga ega. Ayni paytda oliy ta'limda o'qishni muhimligi ham ma'lum.

Oliy ta'lim tizimiga investitsiyalarning yo'naltirilishi mutaxassislarning yuqori malakasini shakllantiradi, ularning malakasini kasbiy darajada amalga oshirish hududlar va butun mamlakat iqtisodiy o'sishiga doimo yordam berishi kerak. Ular rasmiy ta'lim olish va uni keyinchalik davom ettirish, shu jumladan inson kapitaliga sarmoya kiritish usuli sifatida qo'shimcha treninglarda qatnashishdan iborat bo'lishi mumkin. Yuqorida aytilganlarning barchasi katta vaqt va pul sarflashni talab qiladi. Kasbiy ta'lim kasbiy faoliyat sohasida bilim, ko'nikma va malakalarni egallashga va maxsus ko'nikmalarga ega bo'lishga qaratilgan.

Inson kapitaliga ta'sir etuvchi omillar quyidagi rasmda tizimlashtirilgan bo'lib, ular sog'liqni saqlash, ta'lim, fan, madaniyat, sport va ijtimoiy ta'minotni o'z ichiga olgan. Rivojlangan mamlakatlarda raqobatbardoshlikning sifat va miqdoriy xususiyatlarini

ta'minlashda inson kapitali katta rol o'ynaydi. Iqtisodiy o'sish nazariyasida inson kapitali tushunchasi asosiy o'rinni egallaydi [8].

Sog'liqni saqlash tizimi	<ul style="list-style-type: none"> • mavjudligi, yuqori sifat, malakali kadrlar; innovatsion texnologiyalar-ning o'zlashtirilganligi; sog'liqni saqlash muassasalarini innovatsion texnologik uskunalar bilan ta'minlanganligi; sog'liqni saqlash muassasalarini moliyaviy ta'minoti.
Ilm-fan va ta'lim	<ul style="list-style-type: none"> • ta'limdagi ochiqlik va shaffoflik; ta'lim darajalarining ketma-ketligi mehnat bozorida kasbiy kompetensiyalarga talab; kadrlar malakasi va kompetensiyasi.
Sport va madaniyat	<ul style="list-style-type: none"> • sport va madaniyat inshootlari tarmog'ining rivojlanganligi; malakali kadrlar; moddiy-texnik bazaning yangilanganligi.
Ijtimoiy ta'minot	<ul style="list-style-type: none"> • kadrlar ta'minoti; ijtimoiy muassasalar tarmog'ining rivojlanganligi; aholi farovonligi standartlarining takomillashganligi; axborot-aloqa texnologiyalarining rivojlanganligi.

2-rasm. Inson kapitali rivojlanishini ta'minlovchi omillar

Inson kapitaliga investisiyalarni oshirish orqali innovasiya resurslarining sifatini oshirish, so'ngra ulardan keladigan samarani o'sishiga umid qilish mumkin [2].

Inson kapitaliga kiritilgan investitsiyalar samarasi uning daromad darajasida, martabasining o'sishida hamda mehnat bozoridagi unga bo'lgan talabda ko'rinadi. Shu sababli, ta'limning har bir yangi bosqichida egallangan kasbiy kompetensiyalar kelajakda inson kapitalining iqtisodiy samarasini oshirishga xizmat qilishiga qaratilgan rag'batlantirishlar ijobiy natija beradi.

Innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirish sharoitida korxonalarining raqobatbardoshligini ta'minlash maqsadida quyidagilar muhim ahamiyat kasb etadi:

- inson kapitalidan foydalanish tizimida mavjud muammolarni hal etish imkonini beruvchi tub o'zgarishlarni amalga oshirish kerak;

- inson kapitalining sifati va samaradorligi, moslashuvchanligi va o'suvchanligini ta'minlash zarur;

- uni mehnat bozoriga moslashtirish, mamlakatning mehnatga layoqatli aholisining kasbiy darajasini umumiy va uzluksiz ravishda oshirish lozim.

Hozirgi sharoitda inson kapitali mehnat bozorida yetarlicha talab yo'qligi sababli uzoq vaqt davomida shaxsning amalga oshirilmagan salohiyati bo'shlig'ida qolishi mumkinligi achinarli holat hisoblanadi. Talabalarning ishlab chiqarish va malakaviy amaliyotlarini sohaviy korxonalar va tashkilotlarning ishlab chiqarish jarayonlari bilan chambarchas bog'lanmaganligi oqibatida bitiruvchilarning amaliy ko'nikmalari talab darajasida emas [7]. Shu sababli, zamonaviy bozor talablariga javob beradigan amaliyotga yo'naltirilgan kadrlar tayyorlash tizimi vositasida malakali kapitalni ko'paytirish, yosh mutaxassis kadrlarning kasbiy kompetensiyalariga alohida e'tibor qaratish maqsadga muvofiqdir.

Shunday qilib, ta'lim, jumladan, kasb-hunar ta'limi sohasini isloh qilish natijalarini ijobiy baholash hali ham qiyin. Bilimlarga asoslangan iqtisodiyotni qurish sharoitida mamlakatimizda ta'lim tizimi inson kapitalini shakllantirish va rivojlantirishning hal qiluvchi omillaridan biriga

aylanishi lozim. Bizningcha, buning uchun quyidagi tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

- birinchidan, ta'limning sifatini oshirish bilan birgalikda, uning zamonaviy bozor talablariga muvofiqligini ta'minlash, uning rivojlanish jarayonini faollashtirish;

- ikkinchidan, shaxsning ijodiy, kasbiy mahoratini oshirishga, umuminsoniy, shaxsiy va kasbiy bilim hamda tajribalarini shakllantirishga qaratilgan elektron ta'lim texnologiyalari, loyiha usullarini faol joriy etish va ulardan foydalanish;

- uchinchidan, mustaqil ta'limni rivojlantirishda yetakchi ta'lim muassasalari tajribasini o'rgangan holda, ta'lim oluvchilarda izlanuvchanlikni, ijodkorlikni, kreativ fikrlashni, masalaga mustaqil yondashishni kuchaytirish;

- to'rtinchidan, kasb-hunar ta'limi tizimini innovatsion rivojlantirish yo'nalishlaridan biri sifatida ish beruvchilarni faol jalb etgan holda hamkorlikdagi ilmiy-ishlab chiqarish faoliyatini tashkil etish hamda takomillashtirish;

- beshinchidan, turli kasblarga bo'lgan talabni baholash maqsadida mutaxassisliklar bo'yicha ehtiyojlarlarni har xil uslubiyotlar yordamida monitoring qilish;

- oltinchidan, oliy ta'lim hamda kasb-hunar ta'limi sifati va salohiyatini oshirish, talaba va o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini yuksaltirish, zamonaviy bozor talablariga mos kadrlarni ko'paytirish.

Xullas, ta'lim va amaliyot uyg'unligi ta'minlanishidan talabalar ham, korxonalar ham, universitetlar ham birdek manfaatdorligini anglagan holda, ushbu hamkorlikning samarali tajribalarini o'zlashtirib, o'zaro hamkorlik mexanizmlarini yanada takomillashtirish darkor.

Адабиётлар/Литература/References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi "2022 — 2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli farmoni.
2. Asamxodjayeva Sh.Sh. Inson kapitalining rivojlanganlik darajasini aniqlashda Global innovatsion indeksning o'rnini. Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari. -2021. № 1(3). <https://doi.org/10.47390/10.47390/A1342132021N2>.
3. Bekker G. Inson kapitali va daromadning shaxsiy taqsimoti: analitik yondashuv//Inson xatti-harakati: iqtisodiy yondashuv. - M.: GU HSE, 2003.-672 p.
4. Egel E.A. Inson kapitali: nazariya va amaliyot // Iqtisodiy jurnal. - 2006. - 13-son. - S. 82-85.
5. Пшеничникова В. Д. Человеческий капитал и его значение для региональной экономики. Молодой ученый.- 2022. № 23 (418). С. 571-573. URL: <https://moluch.ru/archive/418/92857/>.
6. Shults T. Ta'lim orqali kapital shakllanishi // Siyosiy iqtisod jurnali. - 1960. - jild. 68. - No 6. - R. 571-583.
7. Sharipov S. Ta'lim berish jarayonida nazariya va amaliyot birligini ta'minlash. "Scientific progress" Scientific journal. Volume: 1, Issue:6. 2021 yil.
8. Шмелева Л.А., Штанова К.А. Сравнительный анализ развития человеческого капитала в высокотехнологичных и наукоемких отраслях экономики в России и за рубежом // Вестник Алтайской академии экономики и права.-2020.-№11-2.-С.369-375; URL: <https://vaael.ru/ru/article/view?id=1435>.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 2 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).